

Bir Kamu-Özel Ortaklığı Projesi Çevresinde Medya Temsilleri ve Tartışmalı Söylemler: İzmir Basmane Çukuru Örneği

Gökçe Çalıkoğlu
ODTÜ

gokcecalikoglu@gmail.com

F. Cânâ Bilsel
ODTÜ

canabilsel@gmail.com

Öz

Bu çalışmanın amacı, 'söylem' ve 'medya temsilleri' kavramlarının kentsel gelişim projelerinin üretiminde ve meşrulaştırılmasında işleyiş biçimlerini ve kentsel muhalefetle ilişkilerini İzmir'de çözümlenmemiş bir kentsel sorun olan Basmane Çukuru örneği üzerinden incelemektir. Geçmişte kısmen özelleştirilen bu kentsel arsa, yeni gökdelen proje önerisiyle şehrin gündemine bir kez daha oturmuştur. Ancak, proje Meslek Odaları ve STK'lar tarafından geniş çapta eleştirilip, protesto edilmiştir. Bu bağlamda farklı aktörlerin çatışan söylemleri medyaya yansydıkları şekilleriyle incelenmiştir. Kentsel çatışmayı eleştirel olarak değerlendirmek ve bu çatışmanın temsillerini ilgili aktörlerin destekleyici ve muhalif söylemlerinde araştırmak için; bir yöntem olarak, bu çalışmada medya metinleri üzerinde bir söylem analizi gerçekleştirilmiştir. Bulgular, etkili aktörlerin, belirli kelimeleri kullanarak çeşitli tanım ve algıları güçlendirdiğini ve bazı kavramların kullanımındaki ikilikleri öne çıkardığını sergilemektedir. Analiz sonucunda günümüzde medyanın hem meşrulaştırma hem de protesto aracı olmasına yönelik bir tartışma yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: kamu-özel ortaklık projeleri, kentsel politika, kentsel muhalefet, medya temsilleri, söylem analizi

Media Representations and Controversial Discourses Around a Public-Private Partnership Project: The Case of Basmane Pit in Izmir

Gökçe Çalıkoğlu
METU

F. Cânâ Bilsel
METU

Abstract

The aim of this study is to examine the particular ways in which the notions of ‘discourse’ and ‘media representations’ operate in the production and legitimization of urban development projects and their relation to urban opposition by problematizing the unresolved case of Basmane Pit in Izmir as an urban issue. The urban plot which was partially privatized in the past has once again settled on the city’s agenda with the new high-rise project proposal. However, the project was widely criticized and protested by professional chambers and NGOs. In this context, the conflicting discourses of different actors were examined as they are reflected in the media. To critically evaluate the urban conflict and explore the representations of this conflict in the supportive and oppositional discourses of the involved actors; as a method, this study formulated a discourse analysis on the media texts. The findings illustrated the ways in which influential actors reinforced various definitions and perceptions by using certain words and also the dualities formed within the use of certain notions. As a result of the analysis, a discussion is raised on today’s media which became a vehicle for both legitimization and protest.

Keywords: *public-private partnership projects, urban politics, urban opposition, media representations, discourse analysis*

Giriş

Bu çalışma, İzmir, Türkiye'de planlanan bir kamu-özel ortaklık projesinin halka tanıtılması ve politik inşası etrafında oluşan kentsel tartışmaların incelendiği yüksek lisans tez çalışması sonucunda üretilmiştir.¹ 2016 yılının sonuna doğru, İzmir halkı, kent merkezindeki Kültürpark Fuarı'na komşu olan kentsel arsa için önerilen yeni proje ile ilgili sosyal medya aracılığıyla bir dizi gönderi paylaşmıştır. Bu gönderiler tarihi kent merkezindeki önemli konumuna rağmen (Şekil 1.) yirmi yıldan fazla bir süredir atıl kalan ve halk arasında "Basmane Çukuru" (Şekil 2.) olarak bilinen arsanın Folkart Yapı tarafından satın alınmasına yönelik haberleri içermektedir. Firma, "Karar İzmir'in" sloganıyla tanıtılan üç yüksek yapı proje önerisi (Şekil 3.) arasından seçilmesi beklenen "yeni kent simgesi"nin belirlenmesi için çevrimiçi anket başlatmıştır.

Şekil 1. Basmane Çukuru'nun İzmir'deki konumu. (Kaynak: Çalikoğlu, 2019).

¹ Bu çalışmanın bulgularının dayandığı yüksek lisans tezi için ayrıca bkz.; Çalikoğlu, 2019.

Şekil 2. Basmane Çukuru hava fotoğrafı. (Kaynak: Anonim medya görseli.)

Şekil 3. Üç öneri. (Kaynak: <https://www.kararizmirin.com>. Son erişim tarihi 27 Kasım, 2016.)

Türkiye'nin birçok şehri ile kıyaslandığında İzmir'deki meslek odalarının, sivil toplum kuruluşlarının ve yerel halkın büyük çoğunluğunun kentsel problemlerle daha ilgili, örgütlenebilen, bilinçli, yerel kentsel politikalar hakkında fikir ve duruş sahibi olduğundan bahsedilebilir. Diğer pek çok kentte kentsel gelişim projeleri küçük bir medya mevcudiyeti ile tamamlanırken; İzmir'de, yasal eylemlerle desteklenen çok katmanlı kentsel süreçlerin yanı sıra, yerel kararlarla ilgili

tartışmaların medya yansımaları gözlemlenebilmektedir. Folkart Yapı'nın proje önerilerinin halka sunulmasını izleyen süreç de birçok açıdan tartışmalıdır. Her şeyden önce, planlanan gökdelen projesi, yerel yönetimin yüksek yapı inşaatlarının tarihi kent merkezindeki yapı yoğunluğunu azaltmak ve mevcut kent merkezi dokusunu korumak amacıyla yeni kent merkezi Bayraklı ile sınırlandırılması kararıyla çelişmekteydi. Firmanın kamunun onayını elde etme çabaları ve yerel yönetimin projeye olan desteğine rağmen, meslek odaları ve sivil toplum kuruluşları önerilen projenin ne yakın çevresiyle ne de şehir planlama ilke ve tüzükleriyle uyumlu olduğunu savunarak inşasına karşı çıkmışlardır.

Bu çalışmanın yola çıktığı argüman şu şekilde özetlenebilir: Firmanın yüksek katlı proje önerileri, yerel yönetimler ve yatırımcılar tarafından kent dokusunun metalaştırılması üzerinden kentsel gelişim için benimsenmekte olan yeni "girişimci şehircilik" vizyonunu örneklemektedir. David Harvey (1989) girişimci şehirciliği, neoliberalizmin bir rejim ve ideoloji olarak yerel yönetim tarafından şehirlerde kalkınma stratejileri ve politikaları biçiminde faaliyet göstermek üzere benimsenmesi olarak kavramsallaştırmıştır. Harvey (1989), bir kentin girişimci şehircilik stratejileri tarafından yönetilip yönetilmediğini belirlemek için incelenmesi gereken üç ana etmeden söz eder: kamu özel ortaklığı, spekülatif söylem üretimi ve bölgeye özel gelişim projeleri. Yapılan araştırmada bu üç etmenin de Basmane Çukuru kentsel sorunu için geçerli olduğu gözlenmiştir.

Tarihi kent merkezine önerilen kamu-özel ortaklık projesinin yerel halka sunulmasıyla tetiklenen kentsel çatışma, sürece projeyi destekleyerek ya da projeye karşı çıkarak dahil olan aktörlerin söylemleri arasındaki ikilikler aracılığıyla incelenebilir. Bu nedenle bu çalışma, önerilen büyük ölçekli kentsel gelişim projesinin oluşumunda ve meşrulaştırılmasında yer alan medya temsillerini, etkili olan aktörlerin söylemleri ile birlikte eleştirel olarak analiz etmeyi ve artan kentsel muhalefetle doğrudan ilişkili olan belirli kavramların kullanılmasında oluşan ikilikleri ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Yöntem

Günümüz kentsel dinamiklerinin tetiklediği yeni direniş biçimlerinin ve kentsel seferberlik türlerinin anlaşılmasına bir bakış açısı kazandırmak için Margit Mayer (2000), derinlemesine araştırılması gereken üç boyuttan

söz eder. Bunlar: girişimci kentsel gelişim projeleri, otoritelerin artan politik kontrolü ve yerelde kutuplaşmaya yol açan sosyal hoşnutsuzluk/huzursuzluktur. Bu üç faktörün de etkileri Basmane Çukuru örnek olay incelemesinde görülebilmekte olduğundan, bu çalışma Mayer'in kentsel mücadelenin araştırılmasına olan yaklaşımını bir yöntem olarak benimsemiştir. Bu yöntemde, Basmane için önerilen yeni yüksek katlı proje önerisine karşı oluşan kentsel muhalefet, belirlenen üç faktörün medyadaki temsilleri aracılığıyla değerlendirilmiştir. Bu faktörler: Proje önerisi ile projenin yanlıları ve karşıtları olarak kentsel çatışmanın iki tarafının söylemleridir.

Mevcut kentsel çatışmanın ve belirli kavramların kullanımında ortaya çıkan ikiliklerin detaylı bir incelemesini yapmak için, medya metinleri üzerinde bir söylem analizi yapılmıştır. Analiz için kullanılan kaynaklar aşağıda listelenmiştir.

- Farklı haber sitelerinden toplanan Basmane Çukuru ile ilgili haber makaleleri ve röportajlar,
- Haber makalelerinin yorum bölümleri,
- Mimari portallarda yer alan Basmane Çukuru'nu kapsayan makaleler
- Türk Mühendis ve Mimarı Odaları Birliği (TMMOB)'ne bağlı meslek odalarının yaptığı açıklamalar,
- Kentsel protestolarda kullanılan sloganlar ve pankartlar,
- Folkart Yapı firmasının çevrimiçi anketi ve internet sitesindeki metinler,
- Sivil toplum kuruluşlarının sosyal medya hesaplarında yayınlanan Basmane Çukuru ile ilgili açıklama ve yorumlar,
- Çevrimiçi forum ve internet sitelerinde Basmane Çukuru başlığıyla açılmış tartışma konularındaki yorumlar/mesajlar.

İncelemeyi kapsamlı bir hale getirmek için, "Proje yanlısı ve karşıtı aktörler kimlerdir ve bu aktörlerin pozisyonları metinsel kaynaklar aracılığıyla ne şekilde temsil edilmiştir?", "Protestolar medyaya nasıl yansımıştır?", "Söylemlerde tanımlanan mevcut sorunlar ve gelişim olanakları nelerdir?" ve "Farklı söylemlerde hangi kelimeler veya anlatım kalıpları tercih edilmektedir?" gibi sorulara cevap aranmıştır.

Kentsel Muhalefet ve Medya Temsilleri

Toplumlar doğası gereği tutarsız ve çelişkilidir. Cuppini (2018), kentin çatışmalar üzerinden doğduğuna ve geliştiğine değinir. Şehrin kendisi

yatırım için bir rekabet ortamı haline geldiğinde, süreçte oluşturulan ittifaklar ile muhalefet arasında artan gerilimi gözlemek mümkündür (Cuppini, 2018). Süregelen sosyal, politik ve ekonomik değişimler yerelde bir tartışmanın farklı yönlerini vurgulayan ikilikler yaratma eğilimindedir. Son kırk yılda kent yönetimi açısından çelişkili bir süreç gözlenmektedir. Kentler arası rekabet, neoliberal düşünce ve eylemlerin yerel ortamlara katılımını tetiklemiştir; bu da çoğu yerel yönetimin girişimcilik stratejileri seçmesine, sosyal hizmetleri kısıtlamasına ve kamu varlıklarının büyük miktarda gelirler karşılığında özelleştirilmesine neden olmuştur (Baeten, 2012).

Kamu-özel ortaklıkları tarafından başlatılan kentsel gelişim projelerinin çoğunun kentte belirli bir alana inşa edildiği ve prestijli bir izlenim vermek üzere tasarlandığından dolayı, şehrin geri kalanını sahip oldukları tüm problemlerle birlikte gölgede bırakırken, spot ışığı çalma eğilimindedirler. Manuel Castells (1983)'in de belirttiği gibi, insanlar nihayetinde ekonomik temelli dayatmaların, marjinalleşmenin ve politik baskıların fiziki temsillerine tepki göstermektedir. Kamu-özel ortaklık projelerine karşı oluşan kentsel muhalefet, dayatılan girişimcilik politikalarının neden olduğu daha geniş sosyal rahatsızlıkların bir tezahürü olarak görülmektedir (Swyngedouw, Moulaert ve Rodriguez, 2002). Yeni politik düzenleme ve değişimlerin vücut bulmuş hali olarak görülen büyük ölçekli kentsel gelişim projelerinin protesto edilmesinin altında yatan belki de en önemli nedenlerden biri yerel yönetimlerin dikkatinin daha geniş vatandaş gruplarının ihtiyaçlarından ziyade, daha küçük olan "elit" kesimlerin taleplerine yönelmiş olmasıdır.

Mayer (2000), mevcut kentsel direnişin geçmişteki örneklerinden çok farklı olduğunu belirtir; girişimci şehircilik kentte yeni çatışmalara yol açmakta, kentsel muhalefetin amaçları, stratejileri, örgütsel yapıları ve eylem planları büyük ölçüde değişmektedir. Bu sebeple, günümüz kentsel direniş örneklerinin değerlendirilmesi gereklidir; her protesto birbirinden bağımsız olarak eleştirel bir biçimde incelenebilir.

Özellikle internet ve sosyal medyanın yükselişi, kentsel muhalefetin hayata geçişini ve kitleler arasında yayılma şeklini tamamen değiştirmiştir. Saskia Sassen (2007)'e göre; bugün, dijital ağlar yerel kentsel aktörlerin hoşnutsuzluğu ile birleştiğinde, yeni bir tür politik sürecin oluşumuna yol açmaktadır. Sosyal medyanın yükseliş çağında, her vatandaş "sanal kamusal alanlara" kolayca katılabilmekte, çevrimiçi direnişlerin parçası olabilmektedir (Sassen 2007 s.191).

Çevrimiçi sosyal hareketler, internet aracılığıyla kent yaşamının her yönüne yayılmakta ve zaman içinde sloganlara dönüşen “viral” görüntüler ve bireysel fikirlerle desteklenmektedir. Manuel Castells (2015, s.250), bu direnişlerin genellikle sosyal medya platformlarında başlamasına rağmen, kentsel mekânı işgal ederek bir hareket haline geldiğine, gerek kent meydanları ve kamusal alanlarda ayakta durularak, gerekse sokak gösterileriyle desteklenen mücadelelere dönüştüğüne işaret eder.

Bu tartışmanın diğer ucuna değinildiğinde, politikacılar ve idari figürler gibi resmi aktörler, ya da finansal seçkinler gibi nüfuzlu aktörler de sosyal medyada varlık göstermekte, kendilerine ya da kurumlarına ait hesapları aktif olarak kullanmaktadırlar. Nüfuz sahibi aktörler sosyal medya platformları aracılığıyla görüşlerini bildirmekte, veya basın açıklamaları yapmak için genellikle bu iletişim araçlarından yararlanmaktadırlar. Stuart Hall (2005, s.104) medyayı kültürel ve ideolojik algıların dolaşımının ana platformu olarak tanımlar; Hall (2005)’a göre medya araçları, sosyal ilişkilerin ve politik sorunların tanımlanmasında ve kitleler arası popüler ideolojilerin oluşumu ve yayılmasında etkili bir rol oynamaktadır. Çoğu zaman, söylemsel medya pratikleri meşrulaştırma, algı yönetimi ve kamu onayı alma amacıyla kullanılmaktadır.

Bu argümanlardan yola çıkarak, günümüzde kitle iletişim araçlarının, baskın aktörler tarafından belirlenen sosyal ve politik düzenlemelerin ve girişimci niyetlerin meşrulaştırılmasında önemli bir rol oynadığı sonucuna varılabilir. Gazete başlıkları, köşe yazıları, röportajlar, makaleler, kamuya açık beyanlar veya sosyal medya paylaşımları gibi medya metinlerinin incelenmesi ile bu metinlerin içinde saklı bazı “sosyal anlamları, uygulamaları ve kullanımları, güç ve ilgi alanlarını” (Hall, 2005, s.123) temsil eden kelime örüntüleri ve semboller ortaya çıkarılabilir.

Bir Kentsel Çatışma Örneği olarak Basmane Çukuru

Basmane Çukuru örnek olay incelemesinde medya ve tartışmalı söylemlerin nasıl kullanıldığını değerlendirmek ve analiz etmek için, öncelikle yeni yüksek katlı proje önerilerinin halka ilan edildiği bağlamdan bahsetmek yerinde olacaktır. Bugün, Basmane bölgesi, 1922 yangınından sonra yeniden inşa edilen mahalleleri ve günümüze kadar korunan tarihi mahalleleri içermektedir. Basmane bölgesinin büyük bir

kısmı şehir merkezinde yer alırken, Basmane Çukuru şehir merkezinin kalbinde bulunan 9 Eylül Meydanı'nın tam karşısında konumlanmıştır. Arsanın üçgen şekli, yıldız şeklindeki meydanları ve üçgen kentsel adaları yaratan ışınsal bulvarlar içeren Danger-Prost planına dayanmaktadır (Bilsel, 2009). Seçilen örnek olay çalışma alanı Basmane Çukuru'nun tam konumu: 9 Eylül Meydanı'na bakan ve Kültürpark'ın beş kapısından biri olan 9 Eylül Kapısı'na bitişik olan, iki bulvarın kesişmesiyle oluşan üçgen arsa olarak ifade edilebilir. (Figür 4.)

Şekil 4. Basmane Çukuru'nun çevresindeki önemli kent öğelerine göre konumu. (Kaynak: Çalıkoğlu, 2019.)

Günümüzde Basmane Çukuru olarak bilinen kentsel arsa, yıllar boyunca üst üste birikerek bugüne uzanan süreçlerden oluşan karmaşık bir tarihe sahiptir.² Geçmişte arsa ne atıl ne de bir çukur formundaydı. Uzun süre boyunca ESHOT Garaj Alanı olarak da bilinen şehir otobüsleri için hizmet alanı ve garaj olarak kullanılmıştır. 1983 yılında, arsa ulusal bir yarışmaya dahil edilmiştir. Günümüze değin uzanan arsanın özelleştirme kararının temelleri de bu yarışmada atılmıştır. Ancak, kısa sürede dönemin yerel yönetimi yarışmayı kazanan projeyi uygulamaktan vazgeçmiştir.

² Basmane Çukuru'nun tarihine kronolojik bir yaklaşım için ayrıca bkz.; Erkan, G. H. and Avar A. A. (2017). Kamu Hukuku ile Özel Hukuku Çatıştıran Protokole-Bağlı Planlama: 'İzmir Basmane Dünya Ticaret Merkezi' Vakası. Planlama, 27, no.2, 155-168.

2016 yılına kadar bir yarışma daha düzenlenmiş, arsaya yeni proje önerileri yapılmış, farklı yatırımcılar sürece dahil olmuş, yatırımcı firmalardan olan EGS Bank'ın tasfiyesi üzerine arsadaki inşaat hakları Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)'na aktarılmış, meslek odaları projelere itiraz etmiş, projelere ve plan kararlarına yönelik davalar açılmış ve planlar revize ve/veya iptal edilmiştir.

Meslek odalarının geçmiş itirazlarının ve protestolarının altında yatan ana nedenler; belediye mülkünün özelleştirilmesi, kamu yararının göz ardı edilmesi, tarihi kent dokusunu bozan öneriler getirilmesi ve Kültürpark'taki doğal hayata zarar vermesi muhtemel projeler önerilmesi olarak sıralanabilir. Projelerin uygulanamaması ve açılan dava kararları gereği inşaat yapılamaması nedeniyle atıl kalan arsa yıllar içinde yağmur sularıyla dolmuş, bir göle dönüşmüş ve ancak bu dönüşümden sonra halk arasında Basmane Çukuru olarak anılmaya başlanmıştır.

2016 yılına gelindiğinde, Folkart Yapı firması arsanın inşaat hakları için TMSF tarafından açılan ihaleyi kazanmış, alan için planlanan projeyi "Folkart İzmir Toplu Konut İş Merkezi ve Ticaret Merkezi" olarak ilan etmiştir. Firma 2016 yılının son aylarında inşa edilecek gökdelenin üç proje önerisi arasından seçilmesi için bir çevrimiçi anket başlatmıştır. Bu ankette, katılımcılara "Hangi proje?" diye sorulmakta, ekranda "İzmir'in merkezi Basmane'de hayata geçmesini istediğiniz projenin kutucuğunu tıklayarak işaretleyiniz" mesajı görüntülenmektedir (Şekil 5.). Firma, çevrimiçi anketi medya aracılığıyla duyurur; anket, yerel gazetelerde ve haber sitelerinde sıkça görüntülenir ve sosyal medya aracılığıyla geniş bir kitleye yayılır.

Önerilen kulelerin yükseklikleri, 248, 270 ve 315 metre olarak birinci öneriden üçüncü öneriye doğru artmaktadır. Basmane bölgesi çevresindeki en yüksek bina 135 metre yüksekliğe sahip Hilton İzmir Oteli'dir. Bu nedenle, Folkart'ın önerdiği üç projeye, şehir merkezine benzeri görülmemiş bir yükseklik getirmeyi planladığı sonucuna varılabilir.

Şekil 5. Üç proje önerisini içeren çevrimiçi anket. (Kaynak: <https://www.kararizmirin.com>. Son erişim tarihi 27 Kasım, 2016.)

Yapılan anketin sonucunda, Çin merkezli mimari tasarım firması MAD Architects tarafından tasarlanan iki numaralı proje önerisi medya aracılığıyla kazanan ilan edilmiştir. (Şekil 6.) Ancak bu açıklamadan bir ay kadar önce, Folkart Yapı kazanan projeyi seçmiş ve Çevre Etki Değerlendirme (ÇED) süreci için proje tanıtım dosyasını kazanan projeye uygun olarak hazırlamıştır. Folkart'ın bu eylemi, anketin firma tarafından bir tanıtım aracı olarak kullanıldığının, gerçek bir katılım aracı olarak görülemeyeceğinin altını çizer niteliktedir.

Şekil 6. Kazanan projenin kent silüetine yerleştirilmiş görseli. (Kaynak: <https://www.kararizmirin.com>. Son erişim tarihi 27 Kasım, 2016.)

ÇED süreci için TMMOB'a bağlı Çevre Mühendisleri Odası, Mimarlar Odası, Peyzaj Mimarları Odası ve Şehir Plancıları Odası'nın İzmir şubeleri de hazırladıkları projenin kentsel, çevresel, teknik ve yasal yönleriyle ilgili derinlemesine değerlendirmeler içeren raporları ilgili makamlara sunmuştur.

Kazanan projenin ilanı üzerine Kültürpark Platformu gökdelen projesine karşı bir protesto düzenler. (Şekil 7.) Protestoda kullanılan pankartlarda "Kültürpark Halkındır Sancakların Değil", "Gökdelenler Yıksın Yerine Parklar Yapılsın", "Kültürpark'ı İktidar Aşığı Sancak'lara Peşkeş Çektirmeyiz" sloganları göze çarpmaktadır. Bu etkinlik projeye karşı yerel muhalefetin ve gelecekte düzenlenecek olan birçok protestonun başlangıcı olarak işaretlenebilir. Kültürpark Platformu, kendini değerlerini ve çevreyi korumaya, şehirdeki gelişmelere ilişkin düşüncelerini paylaşmaya ve bir araya gelmeye, harekete geçmeye, direnmeye ve gerektiğinde protesto etmeye adan Facebook grupları aracılığıyla birleşen yerel halktan ve meslek odası üyelerinden oluşmaktadır.

*Şekil 7. Basmane Çukuru'nun karşısında düzenlenen protesto, 29 Kasım, 2016.
(Kaynak: Kültürpark Platformu Grup Sayfası, Facebook.)*

2016-2018 yılları arasında "Basmane'de Gökdelen, Gökdelende Belediye İstemiyoruz" sloganıyla düzenlenen birçok protesto, basın açıklaması ve imza kampanyasının neticesinde proje alanını kapsayan

planlara yönelik bir dizi dava açılmıştır. Davaların sonucunda, bilirkişiler tarafından arsayı kapsayan 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planların alt ve üst ölçekli planlarla uyumlu olmadığına, kamu yararını gözetmediğine, şehircilik ve planlama mevzuat ve ilkelerine uygun olmadığına karar verilip; iki plan da iptal edilmiştir. Arsadaki inşaat mahkeme kararlarıyla durdurulmuş ve çukur bir kez daha yağmur suyu ile dolmaya başlamıştır.

2019 Mayıs ayında; Folkart Yapı, arsa üzerindeki haklarının, inşaatın başlaması için belirlenen 30 aylık süre sınırının dolması nedeniyle TMSF'ye iade edildiğini açıklamıştır. Bu gelişme arsanın geleceğine dair yeni tartışmaları tetiklemiştir. Çeşitli politikacılar ve hükümet görevlileri, Folkart'ın ve yerel yönetimin kent merkezine yüksek katlı bir yapı inşa etme planının büyük bir hata olduğunu, bu hatadan dönülmesi gerektiğini, Basmane için planlanan bu yapının tarihi kent merkezine ve Kültürpark'taki doğal hayata zararlı olacağını belirtmişlerdir.

31 Mart 2019 yerel seçimlerinde İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığı ünvanını Aziz Kocaoğlu'ndan devralan Tunç Soyer, bu tartışmalar üzerine bir kamusal alan oluşturmak amacıyla çukuru yapay gölete dönüştürmeyi içeren fikirler üzerinde çalıştıklarını belirtmiştir. Yirmi yıldan fazla bir süre sonra, Basmane Çukuru'nun geleceği konusunda hemfikir olmayan yerel halk ve yerel yönetim ortak bir zeminde buluşabilmiştir: halkın çıkarlarını ve kamu yararını göz önünde bulundurarak alanı yeniden planlamak. Bu kararın uygulanıp uygulanmayacağını veya ne tür bir sürecin yaşanacağını ancak zaman gösterecektir.

Medya Metinleri üzerine bir Söylem Analizi

Çözülemeyen Basmane Çukuru kentsel sorununa geçen yirmi yıllık süreçte birçok farklı aktör dahil olmuştur. Her aktör kendinin ya da dahil olduğu grubun politik, bireysel, profesyonel veya toplu bakış açısına paralel söylemler üretmiştir. Bu çalışmada, söylemler proje yanlıları ve karşıtları olarak gruplandırılmış ve her grubun baskın olan söylemleri eleştirel bir şekilde analiz edilmiştir.

Projeyi destekleyici söylemler; çevrimiçi gazete, haber siteleri ve dergiler, sosyal medya ve haber yayınları aracılığıyla kitlelere yayılmıştır. Medya metinleri, belirli söylemleri ulaştığı kitlelerin algılarıyla birlikte baskınlaştırma, çarpıtma, manipüle etme, yayma veya güçlendirme etkisine sahiptir. Basmane Çukuru ve yeni proje önerisi ile ilgili haber

başlıklarının da metinsel yapılarında yapılan bazı değişikliklerin, belirli söylemlerin güçlendirilmesine yol açtığı gözlemlenmiştir.

Sürece dahil olan aktörler vurguladıkları kavramlar kullandıkları ifadeler projenin oluşumu için tanımlanan sorunlar ya da gelişim olanakları gibi analiz sonucunda elde edilen bulgular tablolar halinde çalışmanın bulgular kısmında detaylı olarak açıklanmıştır.

Bulgular

Yapılan analiz sonucunda, belirli medya kuruluşlarının diğerlerinden farklı olarak kullandıkları ifade ve kelime kalıpları seçimlerinin projeyi övmeye veya proje karşıtlarını kötülemeye/itibarlarını zedelemeye yönelik olarak seçtiği tespit edilmiştir.

Tablo 1. Proje yanlısı aktörlerin kullandığı kavram ve ifadeler.

Proje yanlısı aktörler	Öne çıkan/vurgulanan kavramlar	Basmane Çukuru için kullanılan ifadeler	Yeni proje için kullanılan ifadeler
Yerel Yönetim	kentsel gelişim, küresel şehir, ortak akıl, yönetim, kamu yararı, kentsel tasarım, katılım, yatırım çekmek, ekonomik büyüme, iş olanakları	“atıl arazi” “problematik alan” “yılan hikayesi”	“yatırımcı dostu” “cazibe merkezi” “şehir simgesi”
Gayrimenkul Yatırım Şirketleri	kentsel gelişim, ortak akıl, şehir sembolü, kamu yararı, prestijli proje, yenilik, katılım, yatırım çekmek, ekonomik büyüme, iş olanakları, şehir simgesi, İzmir aşkı, güzel İzmir halkı, servet, gurur	“utanç alanı” “utanç çukuru” “görsel kirlilik” “İzmir’in kalbine saplanmış hançer” “yatırma engel”	“İzmir’in ikonu” “İzmir’in sembolü” “prestijli proje” “sanat eseri” “İzmir’e bir hediye” “cazibe merkezi”
Medya Kurumları	kamu yararı, prestij projesi, ünlü mimarlar, İzmir’in yeni sembolü, ortak akıl, iş olanakları, gelecek yatırımları çekmek	“Utanç Çukuru” “Fare Yuvası”	“ünlü mimarların tasarımı” “prestijli proje” “cazibe merkezi”
Genel Halk	kentsel gelişim, yatırım çekmek, ekonomik büyüme, şehir simgesi, ünlü mimarlar	“utanç verici” “yüz kızartıcı” “lanetli” “kördüğüm” “kangren”	“ünlü mimarların tasarımı” “prestijli proje” “İzmirin ihtiyacı olan ikon”

Örneğin, Star gazetesinin kullandığı “İzmir Basmane Utanç Çukuru’ndan sonunda kurtuluyor” başlığı bu belirli kelime seçimlerine bir örnek olarak gösterilebilir. Aynı başlıklı makalenin alt başlıkları; “Çok insan mağdur”, “İzmir imajına zarar”, “Her an yıkılabilirdi” şeklindedir. Medya kuruluşunun bu makalede Basmane Çukuru’nu tanımlamak için kullandığı kelimeler genel olarak olumsuz bir algı yaratma eğilimindedir. Arsayı halk arasında bilinen ismiyle “Basmane Çukuru” olarak adlandırmak yerine, haber sitesinin “Utanç Çukuru” tanımını kullanmayı tercih etmiş olması olumsuz algı yaratan kelime seçimlerine bir örnek olabilir.

Tablo 2. Proje yanlısı aktörlerin problem ve gelişim olanağı tanımları.

Proje yanlısı aktörler	Projenin oluşumunda tanımlanan mevcut problemler	Projenin oluşumunda tanımlanan gelişim olanakları
Yerel Yönetim	Plan iptali ve yasal süreçlerle vatandaşların mağdur edilmesi, Şehrin yasal süreçlerden dolayı gelişmemesi, Yatırım çekememek	Kamu yararını arttırmak, İstihdam sağlanması, Yeni yatırımcıları çekmek, Yeni bir küresel cazibe merkezi yaratmak
Gayrimenkul Yatırım Şirketleri	Basmane Çukuru, çevre sağlığı ve güvenliği için ciddi bir tehdittir, Vatandaşlar utanç duymakta, Yatırımcıların gözünde negatif bir İzmir algısı yaratılmakta, Basmane Çukuru, yerli ve yabancı yatırımcıların İzmir’den uzak durmasının nedenidir	“Türkiye için sembol” oluşturmak, Yeşil bir dikey orman inşa etmek, “Cazibe merkezi” oluşturmak, “Seçkin bir yaşam tarzı” sunmak, İzmir’in ekonomisini geliştirmek, İş olanakları yaratmak, İzmir ve Türkiye’nin imajını zenginleştirmek
Medya Kurumları	Çukur çökme tehlikesi altında, Atıl arazi halka utanç veriyor, Çukur İzmir’in imajına zarar veriyor, Muhalifler kentte gelişmeyi engelliyor	Kamu yararında artış, Ünlü mimarlar tarafından tasarlanan prestijli bir proje kazanmak, İzmir’in yeni sembolünü ortak akılla inşa etmek, Yeni iş imkanları sağlamak, Gelecek yatırımları çekmek
Genel Halk	TMMOB kentte gelişimi engelliyor, Atıl arazi halka utanç veriyor	Kent prestijli bir binaya sahip olacak, Kentin yeni gelişmeleri ve yatırımcıları çekecek yeni bir imaj kazanması

Gökdelen projesini destekleyen haber makalelerine ek olarak, kentsel sorun hakkında köşe yazılarında görüşlerini bildiren tanınmış gazetecilerin kullandığı üsluptan da bahsedilebilir. Tanınmış figür ve

gazeteci yazar Hıncal Uluç, Basmane Çukuru ve Folkart'ın yeni proje teklifi hakkında Sabah gazetesinde bir köşe yazısı kaleme almıştır.

Yazısında Uluç, arsanın özelleştirilmesi ve yerine bir kent simgesi inşa edilmesi planının temellerini 80li yıllarda kendi belediye başkanlığı döneminde atan Burhan Özfatura'yı "İzmir'in gelmiş geçmiş en başarılı, en iz bırakan başkanlarından" şeklinde tanıtırken, Mesut Sancak'ı "İzmir'e gerçekten büyük sanatsal ve kültürel katkıları olan Folkart'ın idealist patronu" olarak tanımlamıştır. Makalede, Uluç'un ifadelerini Özfatura'nın geçmişteki arsayı özelleştirme eylemine Sancak'ın ise gökdelen projesine övgüde bulunmak için kullandığı sonucuna varılabilir. Uluç proje karşıtlarını ise "istemezükçüler" şeklinde adlandırırken "kente eklenecek her güzelliğe, halka mutluluk, rahatlık verecek, kültüre, sanata katkıda bulunacak her şeye itiraz eden ve her defasında da mahkemeden "Şak" diye yürütmeyi durdurma kararı alan" insanlar olarak tanımlamıştır.

Projenin oluşumundaki mevcut sorunların proje yanlısı kitle iletişim araçlarında şu şekilde tanımlandığı görülmektedir: Çukur çökme tehlikesi altındadır, boşta kalan arazi halka utanç vermektedir, çukur İzmir'in imajına zarar vermektedir ve proje karşıtı bir grup sürekli kentteki gelişmeyi engellemektedir. Öte yandan, projenin oluşumunda tanımlanan gelişim olanakları ise; kamu yararında artış, projenin ortak akılla gerçekleştirilmesi, ünlü mimarlar tarafından tasarlanan prestijli bir projenin kente kazandırılması, İzmir'in yeni sembolünün halkın katılımıyla belirlenmesi, yeni iş olanakları ve gelecek yatırımların çekilmesi olarak sıralanabilir.

Proje karşıtı söylemler, haber siteleri ve dergiler, sosyal medya platformları ve İzmir hakkındaki internet siteleri gibi kitle iletişim araçları aracılığıyla yayılmıştır. Muhafif medya kuruluşlarında da proje yanlısı medya kuruluşlarının haber başlıklarının metin yapılarında yapılan değişikliklerle benzer değişikliklerin yapıldığı keşfedilmiştir.

Çevrimiçi haber portalları Evrensel ve Yapı.com.tr, muhafif söylemler üreten medya kuruluşlarından ikisidir. Haber portallarında, "TMMOB: Ege'nin İncisi İzmir Gökdelenlerle Yok Oluyor", "Kültürpark'a gökdelen: İstanbul gibi İzmir'e de ihanet!" "İzmir'in Mezar Taşları!" "Basmane, tarihi ve mimari zenginliklerini kaybediyor" ve "Basmane Çukuru'nda Kent Suçu Hayata Geçiyor" gibi başlıklarla birçok makale yayınlanmıştır.

Tablo 3. Proje karşıtı aktörlerin kullandığı kavram ve ifadeler.

Proje karşıtı aktörler	Öne çıkan/vurgulanan kavramlar	Basmane Çukuru için kullanılan ifadeler	Yeni proje için kullanılan ifadeler
TMMOB'a bağlı Meslek Odaları	kent suçu, şehir hakkı, özelleştirme, soyhulaştırma, kent kimliği, neoliberal yönetim, kamu-özel ortaklıkları, yere özgü kalkınma projeleri, şeffaflık, yerel yönetim, meşrulaştırma	"Kültürpark'ın komşusu" "problematik alan" "değerli kent arazisi"	"kent suçu" "bölgeye özel gelişim projesi" "gökdelen projesi"
Bilirkişiler (Akademisyenler, Şehir Plancıları)	kapsamlı kentsel tasarım, ortak akıl, kentsel mobilizasyon, kentsel yapı, planların bütünlüğü, yoğunluk, ölçek, yakın çevre, trafik yükü, park sorunu, şehir merkezi, kanyon etkisi, ısı adaları, hava akışı kesintisi	"hassas bölge" "yeşil alan" "doğal yaşam ortamı"	"büyük ölçekli kentsel gelişim projesi" "gökdelen projesi"
Medya Kurumları	kentsel suç, toplu mücadele, doğal yaşam, yatırım odaklı kararlar, kentsel dokunun bozulması, yasadışı kâr, partizan işadamları	"Kültürpark'ın komşusu" "problematik alan" "Basmane Çukuru"	"ucube" "İzmir'in mezar taşları" "Kültürpark'a rant projesi" "gökdelen projesi"
Genel Halk	kentsel suç, doğal yaşam, rant projesi, yatırım odaklı kararlar, yasadışı kâr, partizan işadamları, ölçek, yakın çevre, trafik yükü, otopark sorunu	"Basmane Çukuru" "çözilemeyen sorun"	"ucube" "hilkat garibesi" "egzos borusu" "fabrika bacası" "korkunç" "İzmir'in mezar taşları" "diş implantlarındaki çiviler"

Öte yandan politeknik, oda.tv ve soL gibi medya kuruluşları kentsel sorunun politik yönüne odaklanmışlardır. Bu haber portalları, Sancak Ailesinin ideolojik ve politik duruşuna ve önerilen projelerine dikkat çekecek şekilde, örneğin, "Erdoğan aşığı Sancak ailesi İzmir'in göbeğine bu ucubeyi saplayacak!" gibi başlıklarının metinsel yapısını ve kelime seçimlerini düzenledikleri sonucuna varılmıştır.

Tablo 4. Proje karşıtı aktörlerin problem ve gelişim olanağı tanımları.

Proje karşıtı aktörler	Projenin oluşumunda tanımlanan mevcut problemler	Projenin oluşumunda tanımlanan gelişim olanakları
TMMOB'a bağlı Meslek Odaları	Folkart'ın proje teklifi bir 'kent suçu'dur,	Yeni plan ve proje demokratik, katılımcı ve şeffaf bir yaklaşımla hazırlanmalı,
STKlar	Yerel otorite, kamu çıkarlarından ziyade rant üzerinde odaklanmaktadır, Şehir merkezinin tarihi kentsel dokusu tahrip edilecektir	Basmane Çukuru olarak bilinen parsel, ortak akılla kamulaştırılmalıdır
Bilirkişiler (Akademisyenler, Şehir Plancıları)	Gökdelen, Kültürpark'taki doğal yaşamı olumsuz yönde etkileyecektir, Proje, çevresine alışılmadık bir ölçek ve yoğunluk getirecektir, Proje kentsel ilkeler, kamu yararı, imar mevzuatı, planlama teknikleri açısından yetersizdir	Kent yaşamının kalitesini ve kamu yararını arttıran yakın çevresiyle uyumlu yeni bir plan hazırlanmalıdır, Yeni plan çevre, sokaklar ve Kültürpark ile olan ilişkileri; şehir planlama ve kentsel tasarım kavramları, ilkeleri ve esasları kapsamında ele almalıdır
Medya Kurumları	STK'lar ve TMMOB tarafından tanımlananlarla aynıdır, çünkü haber makaleleri kamu açıklamalarını içermektedir	STK'lar ve TMMOB tarafından tanımlananlarla aynıdır, çünkü haber makaleleri kamu açıklamalarını içermektedir
Genel Halk	Yüksek katlı proje alanı olarak belirlenen yeni şehir merkezi yerine tarihi şehir merkezine gökdelen projesi önermek, Önerilen projenin bölgeye getireceği trafik yükü	Arazinin kamulaştırılıp yeşil alan olarak tasarlanması

Bu durumda proje karşıtı medya kuruluşlarının ürettikleri söylemlerin içeriği açısından iki gruba ayrıldığını gözlemek mümkündür. Manşetlerin metin yapısı ve muhalif medya kuruluşlarının söylemlerindeki genel kelime seçimleri incelendiğinde, öne çıkan kavramların ya "kent suçu" ya da "rant" ve "partizan iş adamı" olduğu ortaya çıkmıştır.

Söylem analizinin sonucunda, sürece dahil olan aktörlerin aynı kavramları kendi politik duruşlarına ve projeyi destekleyip desteklememelerine bağlı olarak tamamen farklı anlamlarda kullandıkları bulunmuştur. Bulgulardan biri, proje yanlısı grupların "kamu yararı" kavramını "gelecek yatırımları çekmek" anlamında kullanırken gelirken,

proje karşıtı gruplar için “kamu yararı” kavramı “arsanın kamusallaştırılması” anlamına gelmektedir.

“Yatırım” kavramının kullanımında ise; proje yanlısı aktörler “ekonomik kalkınma” vurgusu yaparken, projeye karşıtı aktörler “yatırımcıları zenginleştirme” anlamının altını çizmektedirler.

Analiz sonucunda kavramların kullanımında ortaya çıkan bir diğer ikilik ise “prestij projesi” terimiyle ilgilidir. Projeyi destekleyen aktörler “kent sembolü” ve “cazibe merkezi” algılarını uyandırmak için “prestij projesi” kavramını kullanırken, projeye karşı çıkan aktörler “soylulaştırma aracı” ve “kent suçu” kavramlarını ifade etmek için kullanmışlardır.

Söylemlerde öne çıkan son ikilik de “kent suçu” kavramı üzerinden okunabilmektedir. “Kent suçu” kavramı, proje yanlısı aktör grupları tarafından “kentsel kalkınmayı engellemek” ve “gelecek yatırımların önünü kesmek” anlamlarını vurgulamak için kullanılırken; proje karşıtı aktörler tarafından “Kültürpark'taki doğal hayata zarar vermek” ve “tarihi kent merkezinin kentsel dokusunu bozmak” anlamlarını öne çıkarmak için kullanılmıştır.

Tartışma ve Sonuç

Medya metinleri, kamuoyunun algıları ile birlikte bazı söylemleri çarpıtma, manipüle etme, yayma veya güçlendirme kapasitesine sahip olduğundan, medya pratiklerinin söylemleri temsil etmedeki rolü hem meşrulaştırma hem de muhalefet süreçlerinin önemli bir parçasıdır. Bu çalışmada bahsedildiği gibi, yerel otoriteler, yatırımcılar ve politikacılar gibi aktörler, “kamu yararı” algısını teşvik etmek ve eylemlerini haklı çıkarmak için stratejik ve ayrıca ideolojik söylemler üretmektedirler. Bu şekilde girişimci kentsel yönetim mekanizmalarının yatırımcı dostu girişimleri yasallaştırılmaktadır.

Bu tür tartışmalı süreçlerde, medya hem muhalefet hem de meşrulaştırma için bir araç haline geldiği gözlemlenmiştir. Basmane Çukuru örnek olay incelemesine dayanarak, medya araçlarının hem politik hedeflerin yayılması ve meşrulaştırılması amacıyla, hem de kentsel mücadele ve seferberliğin sanal kamusal alanları olarak işlevsellik kazandığı sonucuna varılmıştır.

Bitirirken, tartışmalı süreçlerin mimarlığı bir disiplin olarak nasıl etkilediğinin ve mimarların konumunu ne şekilde değiştirdiğinin de

üstüne düşünülmesi ve irdelenmesi gereken konular olarak öne sürmek yerinde olacaktır. Günümüzde mimarlar tarafından üretilen görsel temsiller imgeler olarak çerçevelenip medya aracılığıyla kitlelere yayıldıklarında, mimari eser bağlamından çıkarılmaktadırlar. Buna karşılık mimarinin, sosyal, çevresel ve kentsel kaygıları iletmeyen yalnızca görüntüler üreten bir pratiğe indirildiği tartışılabilir. Bir başka çalışmada, mimarların ve mimarlık pratiğinin tartışmalı kentsel süreçlerdeki rolü değişen sosyal, ekonomik ve politik çıkarların bir göstergesi olarak incelenebilir.

Kaynakça

- Baeten, G. (2012). Neoliberal planning: Does it really exist? In (T. Taşan-Kök ve G. Baeten Der.), *Contradictions of Neoliberal Planning* (p. 205-212). 1st ed. Netherlands: Springer.
- Basmane Çukuru İçin Mahkemeden İzmir'e Bayram Müjdesi. (Haziran 30, 2016) *Milliyet*.
- Bilsel, C. (2009). İzmir'de Cumhuriyet dönemi planlaması (1923-1965): 20. Yüzyıl kentsel mirası. *Ege Mimarlık* 71, 4, 12-17.
- Castells, M. (2015). *Networks of outrage and hope: Social movements in the internet age*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Castells, M. (1983). *The city and the grassroots: A cross-cultural theory of urban social movements*. London: Arnold.
- Cuppini, N. (2018). The globalized city as a locus of the political: Logistical urbanization, Genealogical Insights, Contemporary Apories. (T. Enright and U. Rossi Der.), *The Urban Political: Ambivalent Spaces of Late Neoliberalism* içinde (s. 65-80). Cham: Palgrave Macmillan.
- Çalikoğlu, G. (2019). *A study on urban political discourses: entrepreneurial urbanism and opposition in the case of Basmane Çukuru in İzmir*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, ODTÜ, Ankara.
- Erkan, G. H. ve Avar A. A. (2017). Kamu hukuku ile özel hukuku çatıştıran protokole-bağlı planlama: 'İzmir Basmane dünya ticaret merkezi' vakası. *Planlama*, 27(2), 155-168.
- Hall, S. (2005). Encoding/decoding. (S. Hall, D. Hobson, A. Lowe ve P. Willis Der.), *Culture, Media, Language: Working Papers in Cultural Studies, 1972-79* içinde (s. 117-27). Routledge.
- Hall, S. (2005). Introduction to Media Studies at Centre. (S. Hall ve D. Hobson A. Lowe ve P. Willis, Der.), *Culture, Media, Language: Working Papers in Cultural Studies, 1972-79* içinde (s. 104-9). Routledge.

- Harvey, D. (1989). From managerialism to entrepreneurialism: The transformation in urban governance in late capitalism. *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography*, 71(1), 3. doi: 10.2307/490503
- İzmir Basmane 'utanç çukuru'ndan sonunda kurtuluyor. (Ocak 20,2016). *Star*.
- Mayer, M. (2000). Social movements in European cities: Transitions from the 1970s to the 1990s. (A. Bagnasco ve P. Le Galès Der.) *Cities in Contemporary Europe* içinde (s. 131-153). Cambridge: Cambridge University Press.
- Sassen, S. (2007). *A sociology of globalization*. New York: Norton Et Co.
- Swyngedouw, E., Moulaert F., ve Rodriguez A. (2002). Neoliberal Urbanization in Europe: Large-Scale Urban Development Projects and the New Urban Policy. *Antipode* 34(3). 194-229. doi: 10.1111/1467-8330.00254
- Uluç H. İzmir'de Bir Yılan Hikayesi (Eylül 29, 2018). *Sabah*.